

Духовне життя сучасного Ніжина: відродження чи криза?

*"Тайна беззакония уже в действии, только совершится до тех пор, пока не будет взят от среды удерживающий теперь".
Друге послання апостола Павла до Фессалонікійців*

Згадаємо прохання праотця Авраама про жителів Содома та Гоморри, що на той час погрузли у розпусті: "И подошел Авраам и сказал (А.Богу): неужели ты погубишь праведного с нечестивцем... может быть, есть в этом городе пятьдесят праведников?" Господь був милосердним і погодився помилувати названі міста заради цих 50 праведників. На жаль, такої кількості не виявилось. Тоді Авраам просив помилувати заради 40 праведників, 30, 20 і нарешті 10 праведників, але і цієї малої кількості не знайшлося, після чого Господь перестав говорити з ним і знищив ці два розпусні міста, які назавжди лишилися на дні Мертвого моря [1, Бытие, гл. 18, 16–33]. Ця ветхозавітна історія як ніколи є актуальною та повчальною для кожного сучасного міста. В тому числі і для Ніжина.

У кожній країні, у кожному місті та селі є міра тих, хто утримує священний дар життя у цьому регіоні. Це і є те мале стадо, заради якого безперервно діюча таємниця беззаконня все-таки не здійснюється [8, с. 11].

Проблемам історії ніжинської церкви та її отців останнім часом активно займався О.Морозов [10]. Крім того, слід згадати ряд робіт професора Г.В.Самойленко [11], а також дослідження Ю.М.Філоненка. Однак особливості духовного життя сучасного міста ще не достатньо вивчені і не представлені відповідними публікаціями.

До сумнозвісних подій революції 1917 р. у Ніжині діяли аж 21 церква і три монастирі. Найдавнішим був Свято-Георгіївський монастир XIV ст., зруйнований у 30-х роках. З XVII ст. почав функціонувати жіночий Введенський монастир, при якому діяло училище для дівчаток. Приємно відзначити, що вони вивчали Закон Божий, російську словесність, історію, географію, арифметику, французьку мову. Це училище діяло до російсько-турецької війни, під час якої його реорганізували під госпіталь, а у XX ст. під звичайну школу. Крім того, у другій половині XIX ст. в монастирі діяла лікарня для паломників, майстерні з різьби та живопису, а з 1863 р. – школа іконопису.

Миколаївський собор, який називають "першим кам'яним дивом" на Лівобережній Україні, почав діяти з 1659 р. А у 1702–1716 рр. на кошти

митрополита Стефана Яворського був збудований комплекс Ніжинського Благівіщенського чоловічого Лазарету Пресвятої Богородиці монастиря.

У 1721 році в місті була збудована церква Богоявлення Господнього, яку городяни називали "Замковою", оскільки її було зведено на території колишнього Ніжинського замку.

Пізніше в Ніжині було розпочато будівництво так званих грецьких храмів. Історія їх виникнення пов'язана з грецькою громадою, більшість представників якої були купцями. Перша дерев'яна церква Архангелів Михаїла і Гавриїла з'явилась у Ніжині вже в 1687 році на сучасній вулиці Гребінки, 29. На початку XVIII століття ніжинські греки зайнялися ремонтом та перебудовою дерев'яної Михайлівської церкви, на місці якої у 1714 році, з дозволу гетьмана І.Скоропадського, було закладено кам'яний фундамент. Будівництво тривало понад 10 років і було закінчене у 1729 році. 28 травня 1731 року цей храм урочисто освятив митрополит Київський, Рафаїл Заборовський. Зараз це тепла церква Всіхсвятського соборного комплексу, яка перебуває на реконструкції. У 1805 році на захід від Михайлівської церкви було зведено струнку триярусну дзвіницю, яка стала найвищою спорудою тогочасного Ніжина. На жаль, до наших часів вона не збереглася.

У 1727–1733 роках у Ніжині була збудована церква Святої Трійці на місці згорілої старої дерев'яної церкви. Після значних перебудов у 30-х роках XVIII століття вона набула рис класицизму. У XVIII столітті при церкві діяв госпіталь. У 1748 році в місті побудували Спасо-Преображенську церква, де також діяли школа та госпіталь, що утримувалися за рахунок громади та пожертвувань. Цю церкву ще називають Кобзаревою Святиною. Саме на майдані цієї церкви була проведена панахида над труною Тараса Григоровича Шевченка.

У 1752 році, на місці дерев'яної церкви 1619 року, було споруджено церкву Іоанна Богослова. Її будівництвом керував ніжинський полковник Петро Розумовський. При церкві діяли парафіяльна школа і шпиталь. У 1787–1804 роках в ній служив священиком батько всесвітньовідомого мореплавця, нашого великого земляка – Ю.Ф.Лисянського.

У 1762 році на кошти купця Алісова і міської громади на місці старої дерев'яної церкви було збудовано Успенську церкву. У ній вінчався сам Глібов з донькою священика цієї ж церкви. У 20–30-ті роки XX століття церква була повністю знищена. Вона знаходилася на колишній Успенській вулиці (зараз це вулиця Крупської) на місці колишнього будинку побуту, а нині податкової інспекції [7, с. 5–9].

У 1765 році на кошти прихожан на честь Покровського ярмарку була збудована Покровська церква, а раніше (1620 р.) на цьому місці знаходилася дерев'яна церква Різдва Богородиці. Сучасний кам'яний храм було зведено на кошти релігійної громади, до якої входило чимало заможних купців. У 1873 році, за проектом інженера Л.Садовського, поруч з Покровською церквою як теплу до неї було прибудовано Миколаївську церкву.

Важливу роль у релігійному та культурному житті міста відігравали й Христо-Воздвиженська церква, що була споруджена у 1775 році на кошти вдови ніжинського полковника П.І.Розумовського, та Василівська церква. Це єдина церква, яка не закривалася у радянські часи і служба Богу тут була постійно. Церкву збудували у 1768 році на кошти священика Кумакевича.

Отже, православних церков у місті було багато, а головне, тут не лише відбувалися регулярні богослужіння, а і просвітницька робота, лікували хворих, розвивали різні види мистецтва.

Ніжинське студентство могло духовно збагачуватися не лише у міських храмах, а й мало власну інститутську Олександрівську церкву.

Під час відкриття у м.Ніжині (1875 р.) замість Юридичного ліцею Історико-філологічного інституту ім. князя Безбородька, інститутський законовчитель Андрій Хойнацький сказав коротку промову, повторивши слова Ісуса, визначив першочергові завдання: "Єдина єсть вечная Истина и Жизнь, Бог Слово, и тот, кто сам хранит Слово Божие и малых сих научает тому, великим наречется в Царствии Небесном, а кто разорит Слово Божие и тому же малых научит, малым наречется в Царствии Небесном" та побажав усім, щоб Бог благословив їх діяльність у новому Інституті і сподобив їх великими наректись у Царстві Небеснім [3, с. 124].

Далі він озвучив тезу про кінцеву мету всіх людських знань – "утверждение в народе истинного богопознания и укоренения в нем чувства нравственного и гражданского долга", – ось які високі загальні завдання стояли перед викладачами, студентами та випускниками інституту. У правилах для студентів інституту, затверджених 10 квітня 1876 р. підкреслювалося: "Студенты Историко-филологического института князя Безбородко, свободно предназначая себя к высокому званию педагогов, должны прежде воспитать самих себя так, чтобы в последствии собственным примером иметь доброе влияние на тех, кто будет вверен их педагогическим заботам". Адже студенти зобов'язувалися після закінчення інституту прослужити не менше 6 років у відомстві Міністерства народної освіти.

У правилах другого розряду, які стосуються моральних обов'язків студентів, робився наголос на наступному: "Студенты Историко-филологического института кн.Безбородко должны исполнять христианские обязанности. Институт требует, чтобы студенты: во-первых, ежегодно были у исповеди и святого причастия; во-вторых, чтобы в воскресные и праздничные дни, в которые студенты увольняются от классных занятий, присутствовали при Божественной литургии; в-третьих, чтобы ежедневно являлись к утренней молитве в 7, 5 часов" [3, с. 125].

У примітці додавалося, що читання вранішніх, вечірніх молитов, а також молитов перед обідом і після здійснюється студентами по черзі. Читання молитов починається не раніше від приходу наставника до їдальні. До закінчення молитви після вечері чи обіду студентам забороняється виходити без особливого дозволу. Ось так інститут у той час переймався вихованням та духовним життям молоді.

Крім фахових курсів, їм обов'язково читався курс богослов'я. Для студентів I та II курсів А.Хойнацький викладав богослов'я догматичне та моральне, де мова йшла про існуючі обов'язки християнина до Бога, ближнього та самого себе [3, 126] Пізніше, коли додалися старші курси, він читав для студентів III курсу про освячення людини, про Божу благодать та церковні таїнства, а для IV курсу – про останні долі світу та людини.

У громадських місцях ніжинським студентам заборонялося грати в будь-яку азартну гру. Ні в кімнатах, ні в інших місцях інституту, ні за яких обставин не дозволялося тримати зброю, порох, міцні напої, заборонені книги та гральні карти. Крім того, студенти мали турбуватись про чистоту тіла, а палити цигарки дозволялось лише у відведеному місці.

Студенти не повинні були відвідувати такі заклади, де можуть легко принизити свою людську гідність, чого, на превеликий жаль, не можна сказати про сучасне студентство.

Отже, Ніжин був потужним релігійним, духовним, освітнім центром Лівобережної України. До того ж православні храми були справжньою окрасою міста.

На жаль, тяжкий період атеїстичної боротьби з церквою вкрай негативно позначився на культурі та духовності ніжинців. Відокремлення держави від церкви та освіти від держави, цей подарунок давно неіснуючої радянської влади, на жаль, залишився у нашій країні і досі відіграє свою згубну роль. Хоча розпочався процес відбудови церковних споруд, але він протікає повільно і має певні особливості. Під час виборчих кампаній у незалежній Україні певні політичні сили виділяють кошти на реставрацію, щоб отримати голоси виборців, а після виборів про цю богоугодну справу

забувають. Тож місцеві прихожани самотужки зводять свої церкви, тільки наші бізнесмени не часто поспішають з пожертвуваннями. Крім того, керівництво держави умудрилось розколоти українську православну церкву, спекуючи на національній ідеї, забувши, що церква Єдина Свята Соборна і Апостольська і будь-який її розкол – то великий гріх.

У школах Ніжина так і не читаються уроки християнської етики, хоча давно визріла така потреба, і у багатьох школах нашої країни подібні уроки читають давно. У нас і підручники вже закуплені, та лежать "мертвим вантажем". У міськвно пояснюють цю ситуацію відсутністю кадрів, які можуть читати подібні уроки, і не поспішають їх підготувати.

Курси, що читаються у нашому ВНЗ, так само не часто перекликаються з християнством, а відтак, не сприяють формуванню духовних якостей молоді. Тому ми сьогодні з точністю можемо повторити слова апостола Павла про те, що не всі сьогодні чують Євангеліє, хоча всі мають таку можливість. І пояснює чому: "Если же и закрыто благовествование наше, то закрыто для погибающих, для неверующих, у которых бог века сего ослепил умы, чтобы для них не воссиял свет благовествования о славе Христа, который есть образ Бога невидимого" [1, Друге послання Коринфен 4:3–4]

За даними анонімного анкетування 85 студентів першого курсу історико-юридичного факультету, простежуються така картина.

На питання *"До якої релігійної конфесії Ви належите?"* відповіли так:

- 1) християни – 26,
- 2) УПЦ МП – 13,
- 3) УПЦ КП – 41
- 4) не вірю у Бога – 5.

Церкву відвідують лише на великі свята. Біблію майже не читають, на сповідь та причастя практично не ходять. Головну молитву християн "Символ віри" знають напам'ять лише 6 чоловік з 85 анкетованих.

Однак на питання *"Чи потрібен навчальний курс "християнська етика"* (не залежно від того, де він читається) 58 чоловік відповіли, що потрібен.

Звісно, певну похибку у відповідях ми все ж повинні враховувати, однак можна сміливо заявляти, що сучасний студент далекий від глибокого розуміння християнської віри, від чіткого орієнтування у заплутаній конфесійній ситуації в країні, а відтак, і від моральних якостей справжнього християнина. Студенти слабо орієнтуються, де ж справжня православна церква, і заявляють свою позицію в унісон розкольникам. Правда останні відповіді залишають нам надію на те, що переважна більшість студентів

зацікавлені в опануванні азів християнства, яке, можливо, докорінно змінить їхнє життя. Хотілося б сподіватися, що керівництво нашої держави буде так само уболівати цією проблемою і запроваджувати відповідні освітні реформи.

Студенти сьогодні мають достатньо великий вибір різних творчих гуртків в університеті. Але місто пропонує їм ще більше "привабливих" місць відпочинку після пар, де можна сміливо випити спиртних напоїв, викурити не лише тютюнову цигарку і програти гроші. За даними Ніжинського виконкому, у місті лише офіційно зареєстровані на сьогодні 36 розважальних закладів різного типу, а також 10 гральних клубів. А скільки їх діє нелегально! Наша демократична держава практично відмовилася стежити і відповідати за якісне харчування, лікування тощо, а головне – за духовний стан молодих українців.

Сьогодні все частіше можна помітити спроби призвати тексти Священного Писання для утвердження поглядів прямо протилежних йому. Прикладом може слугувати поширення у світі старої ереси у новій упаковці роману американця "Код да Вінчі". Раніше вийшов роман російського автора, серед назв якого значилась і "Євангеліє від Воланда". Все це перемішується різними рок-операми, концертами, фільмами та іншими забавами масової культури з єдиною метою – спотворити Євангеліє і зіпсувати людську душу. Тож псевдохристиянські спекулянти продовжують одурманювати людей. Свобода віросповідань, гарантована конституцією призвела не лише до посилення протистоянь на релігійному ґрунті.

Варто з сумом зазначити, що спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості неправославних релігійних об'єднань в області. Так, згідно з даними Чернігівського обласного відділу статистики, за роки існування незалежної української держави їх кількість зросла з **38** (у 1991 році) до **194** (у 1997), тобто майже у 5 разів! Причиною цього, скоріше за все, стала релігійна байдужість українського законодавства, а також постійне розростання світової мережі протестантських релігійних конфесій.

До неправославних релігійних конфесій Чернігівської області належать: Римсько-католицька Церква, Українська греко-католицька Церква, Обласне об'єднання церков євангельських християн-баптистів, незалежні громади євангельських християн-баптистів, Союз церков християн віри євангельської п'ятдесятників Чернігівської області, Чернігівське обласне управління об'єднаної церкви християн віри євангельської (ХВЕ), Божа Церква ХВЕ України, Незалежні громади п'ятдесятників, Церква Адвентистів Сьомого Дня, Релігійна організація Свідків Єгови, Церкви Повного Євангелія, Релігійні громади харизматичного напрямку, релігійні

громади Євангельських Християн, Союз вільних церков Християн Євангельської Віри, Новоапостольська Церква, Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів, Іудейські релігійні громади, Товариство Свідомості Крішни, Українські язичники "Сіверяни" та прихильники РУН-віри, Буддисти Школи Карма Каг'ю, Християнська пресвітеріанська церква "Течія", християни віри євангельської "Вселенська християнська апостольська свята небесна церква сонця", а також Месіянська релігійна громада.

У самому Ніжині сьогодні діють 6 розкольничих та 14 сектантських течій. До того ж відвідують їх значна кількість молодих ніжинців. Необхідно відзначити також, що протягом останніх років у місті з'явилися послідовники ще однієї нехристиянської релігії. Це прихильники *РУНВіри* – Рідної Української Національної Віри, яку заснував американський проповідник українського походження Лев Силенко, які вважають, що лише язичницька віра підходить українцям.

Проблема поширення сектанства стає все більше загрозливою для суспільства, тому що відвідують ці місця в основному молоді люди, які стають психологічно залежними від них. Відмовившись від православної віри своїх предків, вони готують собі непривабливе майбутнє. Багато студентів звертаються до викладачів ВНЗ з кафедри психології з проханням допомоги їм позбавитися цієї залежності, але ті лише безпорадно розводять руками.

На противагу, можна назвати 12 діючих православних парафій у Ніжині, де сьогодні здійснюють богослужіння 37 священників. При храмах діють три недільні школи і 4 бібліотеки, однак підростаюче покоління не поспішає їх відвідати.

Таким чином, сьогодні у нас не має однозначної відповіді на питання: у місті спостерігається відродження чи криза духовного життя.

Література

1. Библия. – М., 2002.
2. Гранатович Л.В. Викладачі Ніжинської вищої школи 1820–1920. Бібліографічний показник. – Ч. 1. – Ніжин, 1998.
3. Дудка Р.А. Духовне життя Ніжинського історико-філологічного інституту кн. Безбородька у др. пол. XIX – на поч. XX ст. // Література та культура Полісся. – Ніжин, 2007.
4. Преподаватели и воспитанники. 1875–1900 гг. // Историко-филологический институт князя Безбородко в Нежине. – Ніжин, 1913.
5. Самойленко Г.В. Ніжинська вища школа: 1820–1995. – Ніжин, 1995.
6. Самойленко Г.В., Самойленко О.Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. – Ніжин, 2005.

7. Філоненко Ю.М., Нагорна Н.М. Релігійні громади міста Ніжина. – Ніжин, 2007.
8. Человек. История. Весть. – К., 2006.
9. Шафонский А.Ф. Черниговского наместничества топографическое описание: В 2 т. – К., 1851.
10. Морозов О. Богородичний Назарет: 3 історії Ніжинських храмів / Вісті. – Вересень, 1995; Морозов О., Костенко І. Грецькі храми / Ніжинський вісник. – Вересень, 1992.
11. Самойленко Г.В. Нариси культури Ніжина. Забудова Ніжина, архітектурні пам'ятки XVII–XX ст. – Ніжин, 1998; Самойленко Г.В. Нежин – город юности Гоголя. – Ніжин, 2002.

М.В.Семенова

Нормативно-правова база в сфері культури: проблема практичної реалізації

Сучасна соціокультурна ситуація в Україні вимагає виваженої державної політики. У культурній сфері відбуваються істотні зміни: держава втрачає над нею монопольний адміністративний контроль; активізується діяльність культурних товариств, громадських організацій, творчих спілок; утворюються нові суб'єкти культурної діяльності – заклади, організації, осередки культури, засновані на державній, комунальній та приватній формах власності. У цих умовах виникла необхідність в утвердженні нових засад культурної політики держави, в пошуку актуальних підходів до організації і здійснення державного управління: формування його моделі на основах конструктивного діалогу та тісної співпраці між органами державної влади і управління й громадськістю, їх взаємодії у вирішенні питань культурного розвитку, що відповідає особливостям культурної сфери.

У сучасних вітчизняних дослідженнях питання державної політики у сфері культури висвітлюють В.П.Андрущенко, Ю.П.Богуцький, О.А.Гриценко, В.М.Даниленко, І.М.Дзюба, М.Г.Жулинський, С.І.Здіорук, В.Г.Кремень, В.М.Литвин, С.В.Майборода, Б.О.Парахонський, М.В.Попович, О.М.Семашко, В.А.Скуратівський, В.В.Тертичка, Г.П.Чміль та інші [1].

Державна політика ґрунтується на нормативно-правовій базі та дієвому механізмі її впровадження. Формування нової законодавчої бази культурної сфери було історично обумовлено: розбудова незалежної держави вимагала утвердження нового правового поля в цій галузі. Характерними рисами розгортання процесу формування нормативно-